

Віктор Городовенко

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України,
суддя Конституційного Суду України,
представник України в Консультативній раді європейських
суддів при Комітеті Міністрів Ради Європи
(Київ, Україна)
ResearcherID: AAA – 5956 – 2020
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6002-4192>
Scopus ID: 57205384478
horodovenko@ccu.gov.ua

УДК 342.565.2:347.5

ВІДШКОДУВАННЯ ДЕРЖАВОЮ ШКОДИ В РАЗІ ВСТАНОВЛЕННЯ НЕКОНСТИТУЦІЙНОСТІ АКТИВ: ПОГЛЯД З ПОЗИЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

Анотація. У статті розглядається гарантоване ч. 3 ст. 152 Конституції України відшкодування державою шкоди в разі встановлення неконституційності активів, що осмислено не лише з огляду на пріоритетність захисту прав і свобод людини, як це поширено серед українських правників-науковців, а й з позиції юридичної природи такого відшкодування відповідно до його місця в конституційній площині та у співвідношенні з іншими конституційними цінностями, зокрема з конституційним принципом поділу влади.

Метою статті є комплексне дослідження особливостей відшкодування державою шкоди в разі встановлення неконституційності акта з урахуванням конституційних принципів верховенства права, поваги до прав і свобод людини, відповідальності держави перед людиною та поділу влади.

Автор статті аналізує конституційну природу відшкодування державою шкоди, завданої особою неконституційним актом, відтворену передусім у тексті Конституції України та практиці Конституційного Суду України, а також фокусує увагу на такому відшкодуванні порівняно з використанням подібного інституту в праві США і Канади, а саме у зв'язку з доктринами конституційного делікту, абсолютного імунітету та обмеженого імунітету.

Зазначено, що відшкодування державою шкоди за ч. 3 ст. 152 Конституції України можна охарактеризувати як особливий (можливо, навіть винятковий) засіб юридичного захисту конституційних прав і свобод у конституційному контролі, механізм реалізації якого зобов'язаний визначити законодавець, конкретизуючи його властивості, що зумовлені метою, специфікою та наслідками конституційного контролю.

Виснувано, що механізм відшкодування державою шкоди, завданої неконституційним актом, має бути заснований на конституційних принципах верховенства права, поваги до прав і свобод людини, відповідальності держави перед людиною та поділу влади як таких, що гармонійно взаємодіють і забезпечують конституційну стабільність. Без унормування законодавцем питання відшкодування державою шкоди за ч. 3 ст. 152 Конституції України урівноважити такі конституційні цінності неможливо, інший підхід до цього питання спричинить їх викривлення та порушення, оскільки саме законодавець має окреслити плацдарм для забезпечення балансу між відповідальністю держави перед людиною, ефективним захистом конституційних прав і свобод і конституційним принципом поділу влади.

Ключові слова: принцип верховенства права; принцип поділу влади; відповідальність держави; відшкодування шкоди; неконституційність акта; конституційні права і свободи людини; засіб юридичного захисту; конституційний делікт; абсолютний імунітет; обмежений імунітет.

Після ухвалення Конституції України у її ч. 3 ст. 152 незмінно й імперативно визначено, що матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою в установленому законом порядку¹, а ухвалення відповідного закону, який має визначати порядок та умови такого відшкодування, є позитивним обов'язком держави, про що наголосив Конституційний Суд України (далі – Суд)². Однак наразі реалізація цієї конституційної норми ускладнена (або й зовсім унеможливлена).

Із запровадженням в Україні інституту конституційної скарги актуальність проблематики відшкодування державою шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, за ч. 3 ст. 152 Конституції України загострилась, набула багатогранності, породила низку юридичних квестів. Зазначену проблематику активно досліджували українські правники М. Афанасьєва, Ю. Барабаш, М. Білак, О. Водяніков, А. Єзеров, Ю. Ключковський, М. Козюбра, Д. Терлецький та інші. І натепер вона залишається однією з найбільш релевантних і дискусійних у юридичних колах.

В українській правничій літературі звертають увагу на потребу ухвалення відповідного закону, який унормує відшкодування шкоди за ч. 3 ст. 152 Конституції України, зазначаючи, що

приписи статті 152 Конституції України відсилають до закону України, який Верховна Рада України мала ухвалити більше 20 років тому для визначення порядку такого відшкодування, алгоритму обчислення завданої шкоди, строків та джерел фінансування, органів, відповідальних за здійснення визначених процедур та контроль за їх виконанням, порядку оскарження рішень таких органів тощо³.

М. Афанасьєва висувала, що реальне поновлення у правах фізичних і юридичних осіб, яким завдано шкоди неконституційними актами, потребує розроблення та впровадження ефективного законодавчого порядку відшкодування шкоди, а відсутність такого закону призводить до правової невизначеності; висновки суду касаційної інстанції щодо застосування ч. 3 ст. 152 Конституції України, на її думку, неоднакові, і його правові позиції різняться теоретичними підходами до розуміння правової природи рішень Суду, їх дії в часі, визначення юрисдикції спорів про відшкодування шкоди, завданої неконституційними актами, предмета доказування в цій категорії справ⁴.

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>> (дата звернення 10.09.2025).

² Рішення Конституційного Суду України від 7 жовтня 2009 р. № 25-рп/2009 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v025p710-09#Text>> (дата звернення 10.09.2025).

³ В Бесчастний, В Запорожець, 'Інститут конституційної скарги в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку' [2020] 3(72) Правовий часопис Донбасу 16.

⁴ М Афанасьєва, 'Відшкодування шкоди, завданої неконституційними актами: теорія, судова практика та перспективне законодавство' [2022] 59 Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету 21.

М. Козюбра наголошував на тому, що

матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними (частина третя статті 152 Конституції України), має бути відшкодована, незважаючи на те, що закон, який установлює порядок її відшкодування, як це передбачено тією ж частиною названої статті, на цей час відсутній, попри неодноразове нагадування Конституційним Судом України Верховній Раді України про необхідність його невідкладного ухвалення, вважаючи таке ухвалення позитивним обов'язком держави. Відмова в судовому захисті прав і свобод людини через відсутність закону, який мав установити вказаний порядок, неприпустима. Вона означала б не що інше, як відмову у правосудді⁵.

Із міркувань судді Верховного Суду А. Єзерова також убачається, що навіть за відсутності закону, який унормовує відшкодування шкоди державою за ч. 3 ст. 152 Конституції України, якщо особи зазнали шкоди від дії закону, визнаного неконституційним, вони можуть вимагати її відшкодування, зокрема звернутися до суду з окремим позовом, а інакше неефективним є поновлення прав і свобод людини та функціонування інституту конституційної скарги⁶.

Д. Терлецький вважає, що приписи ч. 3 ст. 152 Конституції України визначають як конституційне право особи на відшкодування шкоди, так і зумовлене ним зобов'язання держави відшкодувати таку шкоду, а стаття 1175 Цивільного кодексу України⁷ є важливим додатковим аргументом, що має посилити обґрунтування неприпустимості відмови в судовому захисті конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України. На його думку, такий підхід відповідає конституційно визначеному принципу відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, прямій дії та найвищій юридичній силі норм Конституції України, і водночас враховує релевантні процесуальні положення, які забороняють судам відмовляти в розгляді справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини⁸.

Ю. Ключковський у аспекті досліджуваної ним проблематики захисту права, порушеного застосуванням неконституційного закону, виснував, зокрема, що

⁵ М. Козюбра, 'Відшкодування державою шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними: концептуально-методологічні підходи', *Чи є дієвим право людини без права на його ефективний захист: питання відшкодування за порушене право внаслідок визнання акта неконституційним: зб. матеріалів Міжнар. семінару-практикуму (Київ, 22 листопада 2024 р.)* (Право, 2025) 38.

⁶ А. Єзеров, 'Неконституційність закону як підстава для перегляду судових рішень за виключними обставинами в адміністративному судочинстві' [2020] 3 Вісник Конституційного Суду України 122.

⁷ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>> (дата звернення 10.09.2025).

⁸ *Застосування судами Конституції України: доктрина і практика* (А. Єзеров, Д. Терлецький (упор), ВАІТЕ 2022) 343.

<...> передумовою відшкодування має бути визнання факту порушення права внаслідок застосування неконституційного акта, що можливе лише внаслідок перегляду відповідного судового рішення, яке набрало законної сили, незалежно від того, чи було воно виконане. <...> Принцип *res judicata* в такій ситуації має поступитися принципу поваги до прав і свобод людини та вимозі їх гарантії, які визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Загалом слід визнати незастосовність у судочинстві презумпції апіорної конституційності застосовуваного закону⁹.

До того ж у правничій літературі проаналізовано застосування приписів ст. 1175 Цивільного кодексу України (відшкодування шкоди, завданої незаконним актом) за аналогією закону до відносин відшкодування шкоди, завданої неконституційними актами, та констатовано недосягнення єдиного підходу в судовій практиці та наукових поглядів серед правників щодо цього питання, проте підтримано такий підхід з огляду на головну мету здійснення відшкодування шкоди: відновлення прав особи, які були порушені в результаті діяльності публічних суб'єктів, що відповідатиме конституційним принципам верховенства права та правової держави й утверджуватиме їх¹⁰.

Існують й доктринальні підходи щодо відшкодування шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, за правилами ч. 3 ст. 152 Конституції України, які фактично унеможлиблюють таке відшкодування, які базуються, зокрема, на потребі ухвалення відповідного закону з цього питання, презумпції конституційності закону та перспективній дії в часі рішень суду.

О. Водянніков зазначає:

Частина третя статті 152 Конституції має подвійний характер, оскільки, з одного боку, вона є нормою права, що встановлює загальний принцип відшкодування шкоди, завданої неконституційними актами або діями, а з іншого – вона містить припис для законодавця прийняти конкретний закон для реалізації цієї норми. Тобто даний припис не є самодостатнім для безпосереднього застосування в правовій практиці без імплементації через законодавчі акти. Окрім цього, припис частини третьої статті 152 Конституції не спрямований на захист конституційних прав і свобод, оскільки становить компетенційну норму, що розмежовує повноваження Конституційного Суду України і Верховної Ради, а дискреція законодавця у питанні відшкодування шкоди є надто широкою. Це веде до висновку, що приписи частини третьої статті 152 Конституції не можуть бути підставою для виникнення права вимоги для приватних осіб¹¹.

⁹ Ю Ключковський, 'Проблеми захисту права, порушеного застосуванням неконституційного закону' [2024] 4 Український часопис конституційного права 13.

¹⁰ О Гавриленко, Т Француз-Яковець, 'Відшкодування шкоди, завданої неконституційним нормативно-правовим актом, на підставі ст. 1175 ЦК України: аналіз судової практики' [2023] 2(8) Legal Bulletin 63.

¹¹ О Водянніков, 'Неконституційні акти та відповідальність держави: між нормами конституції та судовою практикою', *Чи є дієвим право людини без права на його ефективний захист: питання відшкодування за порушене право внаслідок визнання акта неконституційним: зб. матеріалів Міжнар. семінару-практикуму (Київ, 22 листопада 2024 р.)* (Право 2025) 204.

В ухвалі про передачу справи на розгляд об'єднаної палати Верховного Суду констатовано різне доктринальне розуміння дії в часі неконституційного акта й завданої ним шкоди та вказано, зокрема, що за переважаючою за кількістю позицією суддів, рішення Конституційного Суду України про неконституційність застосованих судами першої та/або апеляційної інстанції положень нормативно-правового акта не є підставою для скасування Верховним Судом рішень судів першої та/або апеляційної інстанції, оскільки в такому разі суд має застосовувати положення закону, який, хоча і визнаний неконституційним, проте був чинним на момент існування спірних правовідносин¹².

Варто також зазначити, що об'єднана палата Верховного Суду залишила відкритим це питання і повернула передану їй справу до відповідної колегії суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, яка своєю чергою розглянула її і висувала, зокрема, у контексті ч. 3 ст. 152 Конституції України, що Верховний Суд не може погодитись з висновком суду апеляційної інстанції, який реалізацію конституційно закріпленого права ставить у залежність від наявності закону, що визначає порядок реалізації такого права, оскільки це суперечить ч. 3 ст. 8 Конституції України. Відсутність відповідного закону не може бути підставою для відмови в позові щодо компенсації шкоди, оскільки право на відшкодування державою матеріальної чи моральної шкоди, завданої актом, що визнаний неконституційним, є конституційною нормою прямої дії. Не погоджується Верховний Суд й з висновками суду апеляційної інстанції про відсутність закону, що визначає порядок реалізації права на відшкодування моральної та матеріальної шкоди, завданої законом, що визнаний неконституційним. Таким законом є Цивільний кодекс України (статті 16, 22, 1166, 1173, 1175)¹³.

Хоча фінальної крапки у проблематиці відшкодування шкоди, завданої неконституційним актом, поки що не поставлено, очевидно, що в юридичній спільноті підтримують парадигму, згідно з якою конституційне право людини на таке відшкодування має бути гарантоване й повноцінно реалізоване (зокрема, у судовому порядку) навіть за відсутності відповідного закону, який унормовує порядок такої реалізації, з огляду на принципи верховенства права, поваги до прав і свобод людини, відповідальності держави перед людиною за свою діяльність й пряму дію норм Конституції України та їх найвищу юридичну силу. Така реакція є вимушеною й, очевидно, спричинена довготривалим зволіканням законодавця з унормуванням механізму реалізації відшкодування державою шкоди за ч. 3 ст. 152 Конституції України. У вимірі іншої проблематики вже було поставлено риторичні й водночас закономірні питання, що стосуються законодавчого упущення, яке можливе

¹² Ухвала Верховного Суду від 11 березня 2024 р. у справі № 300/2457/19, п. 57 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117597690>> (дата звернення 10.09.2025).

¹³ Постанова Верховного Суду від 19 березня 2025 р. у справі № 300/2457/19, п. 47, 48 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/125967361>> (дата звернення 10.09.2025).

у зв'язку з тим, що всупереч ч. 3 ст. 152 Конституції України законом не встановлено (або неповно унормовано) порядку відшкодування державою шкоди, завданої неконституційним актом¹⁴. Це підтверджується й юридичними позиціями Конституційного Суду України, з яких убачається, що ухилення держави від здійснення такого відшкодування знижує довіру до держави та органів державної влади й суперечить Основному Закону України¹⁵, а також, що держава повинна забезпечити дієвість вказаної конституційної норми та практичну реалізацію права фізичних та юридичних осіб приватного права на відшкодування завданої їм шкоди актами і діями, що визнані неконституційними¹⁶.

Цілоком поділяючи наведені правозахисні стандарти та ідеї, а також інші принципи, які обґрунтовують обов'язковість концепції відшкодування державою шкоди, завданої особі актами і діями, що визнані неконституційними, а саме й 'конституційний принцип справедливості, зокрема, за яким шкода, як правило, має бути відшкодована особою, яка її завдала, або іншою особою, яка несе відповідальність за дії цієї особи'¹⁷, убачається, що доцільно враховувати й інші рівнозначні конституційні цінності, на яких тримається стабільність конституційного правопорядку. До того ж Європейська Комісія "За демократію через право" (Венеційська Комісія) в аспекті наслідків неконституційності актів указала, що потрібно забезпечити баланс між принципом індивідуального юридичного захисту та принципом юридичної визначеності¹⁸. Тому відшкодування державою шкоди за ч. 3 ст. 152 Конституції України потрібно обмірковувати не лише на підставі пріоритетності захисту прав і свобод, а й з позиції юридичної природи такого відшкодування в конституційно-правовому аспекті та у співвідношенні з іншими конституційними цінностями, зокрема з конституційним принципом поділу влади (ст. 6 Конституції України). За практикою Суду цей принцип у сукупності з принципами верховенства права, поваги до прав і свобод людини визнано основами демократичного конституційного ладу України¹⁹.

Правова норма, що закріплена в ч. 3 ст. 152 Конституції України, за якою матеріальну чи моральну шкоду, завдану фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовує держава

¹⁴ В Городовенко, 'Становлення концепції законодавчого упушення (legislative omission) у практиці Конституційного Суду України в контексті порівняльного правознавства' [2024] 1 Вісник Національної академії правових наук України 95.

¹⁵ Рішення Конституційного Суду України від 21 липня 2021 р. № 4-п(II)/2021 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-21#Text>> (дата звернення 25.09.2025).

¹⁶ Рішення Конституційного Суду України від 1 березня 2023 р. № 1-п(II)/2023 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-23#Text>> (дата звернення 25.09.2025).

¹⁷ Ruling on the compliance of the Republic of Lithuania's law on the Government with the Constitution of the Republic of Lithuania. The Constitutional Court of the Republic of Lithuania. No KT4-№3/2018. 8.03.2018 <<https://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1826/content>> (accessed 15.09.2025).

¹⁸ Opinion № 172/2002 on the Draft Law on the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan. Venice Commission. CDL-AD(2002)005. 26. 03. 2002. para. 11 <<https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/cdl-ad-2002-005-e>> (accessed 15.09.2025).

¹⁹ Рішення Конституційного Суду України від 18 липня 2024 р. № 8-п(II)/2024 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-24#Text>> (дата звернення 20.09.2025).

в установленому законом порядку, міститься в розділі XII “Конституційний Суд України” Конституції України і є складником конституційно-унормованого механізму діяльності Конституційного Суду України, тож визначене нею відшкодування державою шкоди варто розцінювати передусім з урахуванням мети, специфіки та наслідків конституційного контролю.

Виходячи з мети, специфіки та наслідків конституційного контролю, що унормовано на конституційному рівні, зокрема й діючої в Україні моделі “нормативної” конституційної скарги, можна стверджувати, що основним і надважливим засобом юридичного захисту конституційних прав і свобод особи від неконституційного закону є втрата ним чинності з дня ухвалення Судом рішення про таку неконституційність (ч. 2 ст. 152 Конституції України). Як убачається з досліджень Венеційської Комісії, основним завданням конституційного суду є виявлення юридичних приписів, що суперечать Конституції, та їх вилучення з системи юридичних норм (функція “негативного законодавця”)²⁰. З огляду на це відшкодування державою шкоди, завданої особі неконституційним актом, для конституційного контролю не є настільки значущим, наскільки первинна мета такого контролю – усунення неконституційного акта з юридичного простору та захист у такий спосіб саме конституційних прав і свобод.

Відшкодування державою шкоди, завданої неконституційним актом, про яке йдеться в ч. 3 ст. 152 Конституції України із застереженням, що таку шкоду має бути відшкодовано “у встановленому законом порядку”, свідчить не про “право кожного” на вказане відшкодування, а швидше про дискрецію законодавця унормувати це питання з певними особливостями, зумовленими метою, специфікою та наслідками конституційного контролю. Натомість відшкодування державою матеріальної і моральної шкоди у розділі II “Права, свободи та обов’язки людини і громадянина” Конституції України визначено без подібного застереження як право осіб на відшкодування такої шкоди, завданої саме незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56), що не має нічого спільного із конституційним контролем.

Крім того, наведені міркування співзвучні з аргументами Ю. Барабаша, який вважає, що право на відшкодування шкоди, завданої неконституційними діями чи актами, виходячи з природи конституційної скарги та конструювання норми ч. 3 ст. 152 Конституції України, не може розглядатись як складова права на судовий захист і має самостійний характер; це право також не має абсолютного характеру, тому звернення про таке відшкодування безпосередньо на підставі Конституції України є сумнівним; а також

²⁰ Amicus curiae brief for the Constitutional Court of Georgia on the effects of Constitutional Court decisions on final judgments in civil and administrative cases. Venice Commission. (CDL-AD(2018)012). 25.06.2018. para. 41 <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2018\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2018)012-e)> (accessed 15.09.2025).

Ю. Барабаш не підтримує позицію судів щодо відшкодування цього виду шкоди за принципом аналогії закону на підставі статті 1175 Цивільного кодексу України, оскільки вважає, зокрема, що норми ч. 3 ст. 152 та ст. 56 (про відшкодування шкоди завданої незаконними актами та діями агентами держави) Конституції України попри свою схожість мають різну юридичну природу і стосуються різних інститутів права; до того ж механізм забезпечення реалізації ч. 3 ст. 152 Конституції України має бути тим компенсаторним механізмом, який повинен спрацювати у разі, коли переглянути судові рішення у справі скажника вже не є можливим²¹.

Ураховуючи наведене, законодавець зобов'язаний визначити механізм реалізації ч. 3 ст. 152 Конституції України, однак саме він має конкретизувати властивості такого механізму, що зумовлені метою, специфікою та наслідками конституційного контролю (наприклад, коло осіб, які можуть вимагати компенсацію від держави за ухвалення неконституційного акта, граничну суму такої компенсації та часові межі, за які її може бути пред'явлено та стягнуто, зрештою, випадки порушення конституційних прав і свобод, коли неможливо відшкодувати шкоду, завдану неконституційним актом, а також передбачити в цих випадках альтернативні інструменти відновлення конституційних прав і свобод). Тому відшкодування державою шкоди, завданої актами і діями, що визнані неконституційними, не виглядає як ординарний засіб юридичного захисту прав і свобод кожної особи, а є особливим (можливо, навіть і винятковим) засобом юридичного захисту конституційних прав і свобод у конституційному контролі, коли шкода завдана особі саме ухваленням неконституційного акта (зокрема й закону).

Власне, з практики національного конституційного судочинства вбачається, що як до запровадження інституту конституційної скарги, так і після цього застосування Судом ч. 3 ст. 152 Конституції України є швидше винятком, аніж правилом. Більше того, Суд фактично позиціонує вказану конституційну норму як особливий (навіть винятковий) засіб юридичного захисту порушених конституційних прав і свобод, механізм реалізації якого має бути визначений законодавцем навіть у контексті певного випадку неконституційності, наголошуючи в одній зі справ за конституційною скаргою, що для реального поновлення у правах громадян України, на яких поширюється норма закону, яка була ним у цій справі визнана неконституційною, держава зобов'язана розробити порядок (юридичний механізм) відшкодування шкоди, якої вони зазнали внаслідок застосування такої норми²². В іншій справі за конституційною скаргою Суд також указує на відшкодування шкоди за ч. 3 ст. 152 Конституції України в порядку, визначеному

²¹ Ю Барабаш, «Засіб захисту права vs юридична визначеність» як дилема вітчизняної офіційної конституційної доктрини в контексті функціонування інституту індивідуальної скарги [2020] 4 Український часопис конституційного права 56–57.

²² Рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 р. № 1-п(II)/2021 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-21#Text>> (дата звернення 20.09.2025).

законом, хоча в інший спосіб позначає особливість такого відшкодування, висновуючи, що саме конкретний суб'єкт права на конституційну скаргу для захисту своїх прав та інтересів має гарантоване Основним Законом України право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, якої він зазнав унаслідок застосування неконституційної норми закону²³. Проте єдиної практики Суду в контексті відшкодування шкоди, завданої актами і діями, що визнані неконституційними, за ч. 3 ст. 152 Конституції України досі не існує. Хоча існує випадок, коли Суд у справі за конституційною скаргою застосовує цю конституційну норму ширше, ніж у попередніх наведених справах, наголошуючи, що особа, якій завдано матеріальної та моральної шкоди внаслідок застосування оспорюваного припису Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури” від 19 вересня 2019 р. № 113-IX, має право на її відшкодування у разі визнання оспорюваного припису Закону № 113 неконституційним²⁴, практично констатує це право за кожною такою особою.

Як звернула увагу Венеційська Комісія, конституційні суди, як правило, не мають повноважень ухвалювати рішення щодо відшкодування збитків, натомість їхні рішення зазвичай призводять до повторного розгляду справи, і суд загальної юрисдикції нижчої ланки може згодом ухвалити рішення про відшкодування збитків відповідно до чинних процесуальних норм; сфера повноважень конституційного суду має бути чітко обмежена питаннями конституційного права; водночас у країнах загального права відшкодування збитків є складником деліктного законодавства; якщо орган державної влади порушує права особи, така особа має право на сатисфакцію²⁵.

Концептуальному осягненню особливостей відшкодування державою шкоди, завданої актами і діями, що визнані неконституційними, відповідно до ч. 3 ст. 152 Конституції України сприятиме розгляд досвіду загального права, оскільки таке відшкодування фактично є відповідальністю держави саме за ухвалення неконституційного акта (зокрема, закону). Тобто йдеться про такий складний і багатогранний феномен, як “неконституційність”, що зумовлює відшкодування шкоди, завданої неконституційним актом, а появу цього феномена фактично спричиняє конституційно-неправомірне поведінка відповідного суб'єкта конституційних правовідносин (зокрема, законодавця), яка подібна до конституційного делікту (тобто порушення Конституції України таким суб'єктом).

У сучасній американській правовій доктрині конституційні делікти (*constitutional torts*) визначають як приватні позови щодо конституційних

²³ Рішення Конституційного Суду України від 21 липня 2021 р. № 4-р(II)/2021 (н 15).

²⁴ Рішення Конституційного Суду України від 1 березня 2023 р. № 1-р(II)/2023 (н 16).

²⁵ Opinion № 1004/2020, Revised Report on individual Access to Constitutional Justice. Venice Commission. CDL-AD(2021)001. 22.02.2021. para. 184, 187 <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2021\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2021)001-e)> (accessed 12.09.2025).

правопорушень, що є основним засобом, за допомогою якого можна як виправити, так і запобігти порушенням Конституції США; а через компенсації збитків (іноді й завдяки судовим заборонам) постраждали від конституційних порушень отримують відшкодування, що також запобігає таким порушенням у майбутньому²⁶.

Однак, як убачається з зарубіжної юридичної літератури, доктрина конституційних деліктів у США має певні проблемні моменти, передусім у контексті її застосування для ефективного захисту порушених конституційних прав і свобод поряд із доктринами обмеженого (кваліфікованого) імунітету (*qualified immunity*) та абсолютного імунітету (*absolutely immunity*). Доктрину конституційних деліктів, яка стосується насамперед державних посадовців, глибоко дослідив професор Р. Фаллон із Гарвардської юридичної школи та виснував, зокрема, що законодавці мають абсолютний імунітет від позовів про відшкодування шкоди, пов'язаних зі здійсненням ними законодавчих функцій, як і судді – від позовів про відшкодування шкоди на підставі їхніх судових рішень, що є як практичним, так і концептуальним еквівалентом твердження, що проти суддів і законодавців не існує підстав для позову щодо відшкодування шкоди; в іншому разі, якби відповідальність покладалась за кожне конституційне правопорушення, соціальні витрати – як-от: затратні судові процеси, нераціональне використання ресурсів і викривлення мотивації законодавців і суддів під час виконання ними повноважень – могли б стати надмірними; водночас, на його думку, найбільш адекватною відповіддю на порушення Конституції законодавцями, які діють у межах своїх законодавчих повноважень (ухвалюючи неконституційні закони), суддями – у межах своїх судових повноважень (ухвалюючи помилкові рішення з конституційних питань), було б відшкодування державою обґрунтованих витрат на успішний судовий процес для захисту конституційних прав²⁷.

Ураховуючи наведене, очевидно, що розгляд проблематики відшкодування державою шкоди, завданої особі неконституційним актом, з позиції притягнення держави до юридичної відповідальності за конституційний делікт є вкрай дискусійною, передусім виходячи з абсолютного імунітету й принципу поділу влади. Як стверджує конституціоналіст Н. Чепмен, конституційний делікт має особливі проблеми з позиції справедливості: по-перше, зміни в конституційному праві є більш імовірними та менш передбачуваними для посадових осіб, аніж зміни в інших галузях права, сформовані судовою практикою, по-друге, непередбачена конституційна відповідальність часто суперечить іншим юридичним обов'язкам: наприклад, службовці зобов'язані діяти, і закон презюмує, що їм доступний увесь спектр законних дій, по-третє, конституційні делікти призводять до публічного осуду, отже, в таких випадках посадова особа порушує не лише право конкретного пози-

²⁶ S-D Noah, 'The Constitutional Tort System' [2021] 96(2)6 Indiana Law Journal 571.

²⁷ R H Fallon, 'Bidding Farewell to Constitutional Torts' [2019] 107 California Law Review 964–965.

вача, а й свій обов'язок перед суспільством загалом. На його думку, з огляду на ці аргументи, які він застосовує до доктрини *обмеженого (кваліфікованого) імунітету*, така форма імунітету є обґрунтованою, якщо відповідальність виникає у зв'язку з відверто новою конституційною доктриною, поширенням уже усталеної доктрини на нову юрисдикцію або непередбаченим застосуванням чинної доктрини; однак цей імунітет не слід застосовувати, якщо дії були вчинені недобросовісно (*in bad faith*), порушували кримінальне законодавство або були злочинними за своєю природою (*malum in se*), оскільки за таких обставин можна було передбачити відповідальність²⁸.

З огляду на викладене найскладнішим аспектом досліджуваної проблематики є розгляд відшкодування державою шкоди, завданої особі неконституційним актом, у контексті забезпечення відповідальності держави перед людиною і ефективного захисту конституційних прав і свобод, з одного боку, та потреби збереження поваги до законодавчої влади, що видала неконституційний акт, й дотримання конституційного принципу поділу влади – з іншого.

Новаторський підхід у пошуку балансу між засадничими цінностями щодо питання відшкодування державою шкоди, завданої особі неконституційним актом, застосував Верховний суд Канади, зазначивши у рішенні в справі *Attorney General v. Power* від 19 липня 2024 р., що

держава не має абсолютного імунітету (*absolute immunity*) від відповідальності за шкоду, завдану внаслідок ухвалення неконституційного законодавства, що порушує права, гарантовані Хартією <...> держава може нести відповідальність за збитки <...> якщо законодавство є явно неконституційним (*clearly unconstitutional*) або було ухвалене з недобросовісними намірами (*in bad faith*) чи зловживанням владою (*an abuse of power*). Абсолютний імунітет не забезпечує належного балансу між конституційними принципами, які гарантують автономію законодавчої влади, як-от: парламентський суверенітет і депутатську недоторканність (*parliamentary privilege*), а також із принципами, що передбачають обов'язок притягнення уряду до відповідальності за порушення прав, гарантованих Хартією, зокрема принципами конституційності та верховенства права. Кожен із зазначених принципів становить невід'ємну складову конституційного ладу Канади, і всі вони мають бути дотримані для забезпечення належного функціонування принципу поділу влади. Надання уряду абсолютного імунітету, зокрема в умовах найгрубіших порушень, нівелює засадничі конституційні принципи, що забезпечують його відповідальність. <...> Обмежений імунітет (*limited immunity*) держави щодо ухвалення законодавчих актів, які згодом визнаються неконституційними, забезпечує найоптимальніше узгодження конституційних принципів, що гарантують як законодавчу автономію, так і державну відповідальність. Зокрема, йдеться про принципи парламентського суверенітету, поділу влади, депутатської недоторканності, телеологічного та широкого тлумачення прав і засобів юридичного захисту, гарантованих Хартією, а також принципи конституціоналізму й верховенства права²⁹.

²⁸ N S Chapman, 'Fair Notice, the Rule of Law, and Reforming Qualified Immunity' [2023] 75 Fla. L. Rev. 9–10.

²⁹ Canada (Attorney General) v. Power. Supreme Court of Canada. Judgment. 2024 SCC 26. 19.07.2024 <<https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/20546/index.do>> (accessed 25.05.2025).

Однак із такими висновками були згодні не всі судді, окремі з них зазначили, що

Хартія має <...> бути реалізована у спосіб, сумісний з парламентською недоторканністю. <...>

Гарантія парламентської недоторканності означає, що законодавчий орган захищений від втручання двох інших гілок влади, виконавчої та судової влади. <...>

Визнання та дотримання принципу поділу влади, який неодноразово був підтверджений як фундаментальний конституційний принцип, виключає судовий контроль за законодавчим процесом. <...>

Абсолютний імунітет є необхідним. Парламентська недоторканність подібна до ясної шкаралупи; її не можна навіть трохи розбити. <...> Розслідування “недобросовісності або зловживання владою” може проявлятися у найрізноманітніших формах, багато з яких зараз неможливо передбачити. Законодавчі органи мають тоді запитати в себе, чи не визнає суд, який розглядатиме їхні дії заднім числом, що вони мали “неналежну мету”. Крім того, “явно неконституційна” норма обов’язково заложатиме від погляду спостерігача та того, що відомо суду, який розглядає дії законодавчого органу постфактум.

Надання дозволу на відшкодування збитків <...> порушить баланс інституційного діалогу між законодавчою та судовою гілками влади. Це призведе до необхідності судового нагляду за діяльністю парламенту, включаючи встановлення мотивів і ступеня обізнаності парламентарів та інших осіб, залучених до законодавчого процесу. <...> з огляду на кількість суб’єктів парламентського процесу та складність його процедур, не є очевидним, чиї саме дії можуть бути предметом позову про відшкодування шкоди, завданої порушенням положень Хартії у процесі розроблення або ухвалення законодавчих актів. Абсолютний імунітет є необхідною умовою ефективного функціонування окремих державних інституцій. Зокрема, судова влада користується абсолютним імунітетом у межах здійснення своїх юрисдикційних повноважень³⁰.

Серйозній критиці піддали наведене рішення Верховного суду Канади й зарубіжні правники, які вказали, що воно демонструє вражаюче нерозуміння конституційної архітектури Канади та системи парламентської демократії, на якій вона заснована³¹, та підриває поділ влади в Канаді, а також зазначили, що навряд чи можна уявити більш відверте втручання, ніж перевірка самого законодавчого процесу та відшкодування збитків за нього³².

Як убачається з наведеної канадської конституційної практики, фактично доктрину конституційного делікту було поширено на законодавця і тим самим сформовано нову її модель, яка дає можливість оцінювати правомірність поведінки законодавця в межах конституційного провадження, що, як убачається, не позбавлене певної логіки та може становити інтерес для подальшого юридичного осмислення в національній юридичній системі.

³⁰ Canada (Attorney General) v. Power (n 29).

³¹ K Sun, ‘The Supreme Court’s latest unprincipled assault on parliamentary democracy’ (National Post, Jul 19, 2024) <<https://nationalpost.com/opinion/kerry-sun-the-supreme-courts-latest-unprincipled-assault-on-parliamentary-democracy>> (accessed 03.09.2025).

³² A Honickman, ‘The Supreme Court is trying to radically rewrite Canada’s constitutional order’ (31 July 2024) <<https://thehub.ca/2024/07/31/asher-honickman-the-supreme-courts-controversial-new-decision-radically-rewrites-canadas-constitutional-order/>> (accessed 25.09.2025).

По-перше, така модель принаймні спрямована на реальний пошук балансу, зокрема, між відповідальністю держави перед людиною, ефективним захистом конституційних прав і свобод та принципом поділу влади.

По-друге, конституційно органічним є те, що пошук балансу між такими конституційними цінностями є справою конституційного судочинства, як і розгляд конституційного делікту законодавця та відповідальність за такий делікт.

По-третє, ця модель позиціонує відшкодування державою шкоди, завданої неконституційним актом, як особливий (можливо, навіть винятковий) засіб юридичного захисту конституційних прав і свобод у конституційному контролі.

Водночас застосування доктрини конституційного делікту до законодавця дійсно становить певні ризики, які можна зменшити, якщо законодавець конкретизує відповідні властивості механізму відшкодування державою шкоди, завданої неконституційним актом, визначивши передусім межі та порядок такого відшкодування. Не завжди поведінка законодавця, що своєю чергою є першопричиною відшкодування державою шкоди за ч. 3 ст. 152 Конституції України, є наслідком його неповаги до Конституції України та визначених у ній прав і свобод, принципів, оскільки межі конституційності доволі широкі й зумовлені передусім тим, як Конституційний Суд України інтерпретує той чи інший конституційний припис, конституційні принципи, права і свободи. Тому законодавець може й не знати, що ухвалений ним закон колись суперечитиме Конституції України, добросовісно вважаючи його конституційним. Проте такі побоювання не мають перешкоджати унормуванню правовідносин і сталому здійсненню законодавчої функції, оскільки інакше йтиметься про порушення конституційного принципу поділу влади.

Суддя Верховного Суду М. Білак зазначає:

Треба зважати на те, що законодавець, приймаючи закон, насамперед керується демократичною необхідністю (доцільністю), яка формулюється у меті прийнятого закону, принципом пропорційності щодо переслідуваної мети, зівставляє прийняття цього закону з наслідками, до яких він може призвести після набрання чинності. Парламент приймає закони, які згідно зі статтею 8 Конституції України не повинні суперечити Конституції України.

Тому є сумнівним твердження, що прийняття неконституційного закону чи іншого правового акта – це “помилка держави”, оскільки на певному етапі існування і розвитку суспільства відповідні закони та інші правові акти були прийняті в рамках Конституції України<...>

Суддя, застосовуючи юридичні наслідки рішення Суду про неконституційність, повинен обов’язково дотримуватися принципу пропорційності, забезпечувати справедливий баланс між загальними інтересами суспільства та обов’язком захисту основоположних прав конкретної особи в кожній конкретній справі. При цьому право людини має бути захищеним³³.

³³ М Білак, ‘Визнання закону неконституційним: як поновити особу в правах і не дестаблізувати правовий порядок у державі’ (Юридична практика 13 серпня 2020) <<https://pravo.ua/viznannja->

Ураховуючи приписи ч. 3 ст. 152 Конституції України та конституційний принцип поділу влади, без закону, що вносить механізм реалізації відшкодування державою шкоди, завданої неконституційним актом, неможливо забезпечити баланс між відповідальністю держави перед людиною, ефективним захистом конституційних прав і свобод і названим принципом, оскільки плацдарм для такого балансу має окреслити сам законодавець, визначивши відповідні властивості згаданого механізму. За відсутності окремого законодавчого механізму відшкодування державою шкоди, завданої неконституційним актом, не забезпечує розуміння такого відшкодування, як особливого (можливо, навіть виняткового) засобу захисту конституційних прав і свобод у конституційному контролі та фактично створює умови для визначення властивостей механізму реалізації ч. 3 ст. 152 Конституції України поза волею законодавця, що не узгоджується з конституційним принципом поділу влади.

Висновки. Відшкодування державою шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, за ч. 3 ст. 152 Конституції України можна охарактеризувати як особливий (можливо, навіть винятковий) засіб захисту конституційних прав і свобод у конституційному контролі, механізм реалізації якого зобов'язаний визначити законодавець, конкретизуючи його властивості, що зумовлені метою, специфікою та наслідками конституційного контролю.

Отже, здійснення відшкодування державою шкоди, завданої особою неконституційним актом, з одного боку, має сприяти повноцінній відповідальності держави перед людиною й ефективному захисту конституційних прав і свобод, а з іншого – не порушувати автономію законодавця та конституційний принцип поділу влади. У зв'язку з цим доктрина конституційного делікту, яка поширюється на законодавця й уможливорює оцінку правомірності його поведінки в межах здійснення конституційного судочинства, не позбавлена певної логіки та може становити інтерес для подальшого юридичного обміркування. Водночас застосування цієї доктрини до законодавця має ризики для його автономії та конституційного принципу поділу влади, які, однак, можна зменшити, якщо законодавець конкретизує відповідні властивості механізму відшкодування державою шкоди, завданої неконституційним актом.

Зрештою, механізм відшкодування державою шкоди, завданої неконституційним актом, має бути заснований на конституційних принципах верховенства права, поваги до прав і свобод людини, відповідальності держави перед людиною та поділу влади як таких, що гармонійно взаємодіють і забезпечують конституційну стабільність. Без унормування законодавцем

zakonu-nekonstitucijnim-jak-ponoviti-osobu-v-pravah-i-ne-destabilizuvati-pravovij-porjadok-uderzhavii/?fbclid=IwAR1K1SaCnVIIa-kDh1K7TbZCPDtse2bwHerlay19B4oDp4xsMRay_11ulME> (дата звернення 10.09.2025).

питання відшкодування державою шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, за ч. 3 ст. 152 Конституції України урівноважити такі конституційні цінності неможливо, інший підхід до цього питання спричинить їх викривлення та порушення, оскільки саме законодавець має забезпечити баланс між відповідальністю держави перед людиною, ефективним захистом конституційних прав і свобод та конституційним принципом поділу влади.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. *Zastosuvannia sudamy Konstytutsii Ukrainy: doktryna i praktyka* (Yezerov A, Terletskyi D (upor), VAITE 2022) (in Ukrainian).

Journal articles

2. Chapman N S, 'Fair Notice, the Rule of Law, and Reforming Qualified Immunity' [2023] 75 Fla. L. Rev. 9–10.
3. Fallon R H, 'Bidding Farewell to Constitutional Torts' [2019] 107 California Law Review 964–965.
4. Noah S-D, 'The Constitutional Tort System' [2021] 96(2)6 Indiana Law Journal 571.
5. Afanasieva M, 'Vidshkoduvannia shkody, zavdanoi nekonstytutsiinymy aktamy: teoriia, sudova praktyka ta perspektyvne zakonodavstvo' [2022] 59 Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu 18–23 (in Ukrainian).
6. Barabash Yu, 'Zasib zakhystu prava vs yurydychna vyznachenist' yak dylema vitchyzniano ofitsiinoi konstytutsiinoi doktryny v konteksti funktsionuvannia instytutu individualnoi skarhy' [2020] 4 Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava 47–60 (in Ukrainian).
7. Beschastnyi V, Zaporozhets V, 'Instytut konstytutsiinoi skarhy v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku' [2020] 3 (72) Pravovyi chasopys Donbasu 9–20 (in Ukrainian).
8. Havrylenko O, Frantsuz-Iakovets T, 'Vidshkoduvannia shkody, zavdanoi nekonstytutsiinym normatyvno-pravovym aktom, na pidstavi st. 1175 TsK Ukrainy: analiz sudovoï praktyky' [2023] 2(8) Legal Bulletin 57–64 (in Ukrainian).
9. Horodovenko V, 'Stanovlennia kontseptsii zakonodavchoho upushchennia (legislative omission) u praktytsi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy v konteksti porivnialnoho pravoznavstva' [2024] 1 Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy 78–102 (in Ukrainian).
10. Kliuchkovskiy Yu, 'Problemy zakhystu prava, porushenoho zastosuvanniam nekonstytutsiinoho zakonu' [2024] 4 Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava 3–15 (in Ukrainian).
11. Yezerov A, 'Nekonstytutsiinist zakonu yak pidstava dlia perehliadu sudovykh rishen za vykliuchnyy obstavynamy v administratyvnomu sudochynstvi' [2020] 3 Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy 112-124 (in Ukrainian).

Conference papers

12. Koziubra M, 'Vidshkoduvannia derzhavoiu shkody, zavdanoi fizychnym або yurydychnym osobam aktamy i diiamy, shcho vyznani nekonstytutsiinymy: kontseptualno-metodolohichni pidkhody', *Chy ye diievym pravo liudyny bez prava na yoho efektyvnyi zakhyst: pytannia vidshkoduvannia za porushene pravo vnaslidok vyznannia akta nekonstytutsiinym: zb. materialiv Mizhnar. seminaru-praktykumu (Kyiv, 22 lystopada 2024 r.)* (Pravo 2025) 37–41 (in Ukrainian).
13. Vodiannikov O, 'Nekonstytutsiini akty ta vidpovidalnist derzhavy: mizh normamy konstytutsii ta sudovoiu praktykoiu. pidkhody', *Chy ye diievym pravo liudyny bez prava na yoho efektyvnyi zakhyst: pytannia vidshkoduvannia za porushene pravo vnaslidok vyznannia*

akta nekonstytutsiinym: zb. materialiv Mizhnar. seminaru-praktykumu (Kyiv, 22 lystopada 2024 r.) (Pravo 2025) 198–220 (in Ukrainian).

Newspaper articles

14. Sun K, 'The Supreme Court's latest unprincipled assault on parliamentary democracy' (National Post, Jul 19, 2024) <<https://nationalpost.com/opinion/kerry-sun-the-supreme-courts-latest-unprincipled-assault-on-parliamentary-democracy>> (accessed 03.09. 2025).
15. Bilak M, 'Vyznannia zakonu nekonstytutsiinym: yak ponovyty osobu v pravakh i ne destabilizuvaty pravovyi poriadok u derzhavi' (Yurydychna praktyka 13 serpnia 2020) <https://pravo.ua/viznannja-zakonu-nekonstitucijnim-jak-ponoviti-osobu-v-pravah-i-ne-destabilizuvati-pravovij-porjadok-u-derzhavi/?fbclid=IwAR1K1SaCnVIIa-kDh1K7TbZ-CPDtse2bwHerlay19B4oDp4xsMRay_I1ulME> (accessed 10.09.2025) (in Ukrainian).

Websites

16. Honickman A, 'The Supreme Court is trying to radically rewrite Canada's constitutional order' (31 July 2024) <<https://thehub.ca/2024/07/31/asher-honickman-the-supreme-courts-controversial-new-decision-radically-rewrites-canadas-constitutional-order>> (accessed 25.09. 2025).

Viktor Gorodovenko

STATE COMPENSATION FOR DAMAGES FOLLOWING
THE DECLARATION ON UNCONSTITUTIONALITY OF LEGAL ACTS:
A CONSTITUTIONAL REVIEW PERSPECTIVE

ABSTRACT. This article analyses the State's obligation to compensate for damages as stipulated in part three of Article 152 of the Constitution of Ukraine, addressing not only the primacy of safeguarding human rights and freedoms, as typically emphasised by Ukrainian legal scholars, but also the legal essence of such compensation in relation to its constitutional context and its interaction with other constitutional principles, particularly the doctrine of separation of powers.

The article aims to conduct a thorough examination of the nuances of State compensation for damages resulting from the unconstitutionality of an act, considering the constitutional principles of the rule of law, human rights and freedoms, State accountability to individuals, and the separation of powers.

The article's author examines the constitutional framework governing state compensation for harm inflicted on individuals by unconstitutional actions, primarily referencing the Constitution of Ukraine and the jurisprudence of the Constitutional Court of Ukraine. Additionally, the author compares this compensation with analogous legal principles in the United States and Canada, specifically regarding the doctrines of constitutional tort, absolute immunity and limited immunity.

Compensation for damages from the State, as stipulated in part three of Article 152 of the Constitution of Ukraine, represents a distinctive mechanism for safeguarding constitutional rights and freedoms. The specifics of its implementation must be established by legislators, informed by the objectives, particulars, and results of constitutional oversight.

The author ultimately asserts that the State's compensation mechanism for damages resulting from unconstitutional acts should be based on constitutional principles, including the rule of law, respect for human rights and freedoms, State accountability to individuals, and the separation of powers, all of which interact harmoniously to ensure constitutional stability. Balancing constitutional values necessitates legislative regulation regarding state compensation for damages as stipulated in part three of Article 152 of the Constitution of Ukraine. Any alternative approach risks distortion and infringement of these values, as it is the legislator's duty to establish a foundation for maintaining equilibrium between the state's obligations to individuals, the effective safeguarding of constitutional rights and freedoms, and the constitutional principle of separation of powers.

KEYWORDS: rule of law principle; separation of powers principle; state liability; damages compensation; act unconstitutionality; constitutional rights and freedoms; legal recourse; constitutional tort; absolute immunity; limited immunity.